

WERKEN
IN HET
WIT

Mieke Moor

WERKEN
IN HET
WIT

Mieke Moor

Inhoud

6	Platte grond
10	<i>Toonzetting</i> Wit werk
18	Geloven in JCI
26	Werkt u hier?
30	Mevrouw onbekend
33	Patient [eng.]
35	Een witte jas is zo geregeld
38	<i>Intermezzo</i> De kleur wit
42	Vlammen
46	Verklaringen Omtrent Gedrag
49	De werkvloer
54	Abstract concreet
57	<i>Intermezzo</i> Het woord wit
59	totaal witte kamer
60	EPIC
65	Eigen risico
67	Brief aan een Engel
70	<i>Intermezzo</i> Wit denken
74	Cowgirls
82	De menselijke maat bestaat niet
86	mijnRadboud
92	<i>Intermezzo</i> Witte kunst
99	Restmateriaal
102	<i>Antifoon</i> Working in the dark
104	Bronnen

Platte grond

Het was nog donker toen ik op een vroege ochtend in januari voor de eerste keer in mijn nieuwe non-functie het Radboudumc binnenstapte. Ik had geen idee waar en hoe ik moest beginnen. Een duidelijke starttijd hielp, dus was ik voor dag en dauw opgestaan – zoals zoveel mensen die hier werken. In de nog vrijwel lege hal stond ik stil voor de borden waarop allerlei afdelingen en poli's stonden opgesomd met daarachter telkens een driecijferig nummer. Ik probeerde een logica te vinden in die nummers en omdat ik die niet zomaar vond vroeg ik aan een dame achter de ontvangstbalie om een plattegrond van het ziekenhuis. Die had ze eigenlijk niet, maar wel een advies: "U zoekt gewoon het nummer van uw bestemming en dan volgt u de bordjes". Maar eh... ik had geen bestemming.

Paradoxaal genoeg was dat precies de bedoeling van mijn komst hiernaartoe. Ik was uitgenodigd om gedurende een jaar mijn gedachtenwereld te verbinden met het Radboudumc: met mensen die er werken, dingen die er gebeuren, ervaringen die ik er zou opdoen. Onderzoek in de meest radicale vorm. Niet ergens naar op zoek, maar het 'ergens' zélf ontdekken. Niet iets willen vinden, maar niets vinden.

Als ik dat vertelde aan mensen om mij heen (veelal collega's en vakgenoten) was de reactie er stevast één van lichte jaloezie op zo'n 'open opdracht', want, zo hoorde ik nogal eens: "zo wil iedereen wel werken". En dan bedoelden ze (ik vroeg er altijd naar): zonder de dwingende druk van een vooraf bepaald eindresultaat.

Ik probeerde het aan de mevrouw van de ontvangstbalie uit te leggen. En dat het mijn eerste dag was hier en dat ik me wilde oriënteren op hoe het ziekenhuis qua gebouw in elkaar zat. Dat ik dus nog niet wist waar ik heen wilde. Ze knikte me bemoedigend toe en gaf mij een wat verkreukeld plattegrondje dat eigenlijk alleen voor intern gebruik was – of ik er zuinig op wilde zijn. Natuurlijk.

Ik haalde opgelucht adem. Ik was binnen.

Dacht ik.

En ik begon te lopen.

Ik liep veel die eerste maanden. Ik zorgde altijd dat ik makkelijke schoenen aan had en sjouwde mijn spullen mee in een rugzak. Met de plattegrond bij de hand doorkruiste ik het ziekenhuis als een nomade, probeerde krikas routenummers uit, zat te zitten op onbestemde plekken (ik herinner me nog goed die ene keer op een hoge kruk tussen brommende vriezers in een verlaten gang), rustte uit in allerlei wachtkamers – ik viel er zelfs een keer in slaap –, botste tegen gesloten deuren op, sprak allerlei mensen, patiënten en medewerkers, soms spontaan, dan weer op afspraak. Ook liep ik mee met artsen en verpleegkundigen op poli's en verpleegafdelingen, keek ik mee over de schouders van onderzoekers, docenten en bij medewerkers in secundaire werkprocessen. Ik nam foto's, reageerde op teksten die mij soms werden voorgelegd, begeleidde af en toe gesprekken en gaf een paar lezingen. Ik zat ook vaak doelloos voor me uit te staren. Ondertussen schreef ik mijn logboekje vol.

Het duurde tot ver in de zomer eer ik aan mezelf durfde te bekennen dat ik het eigenlijk een hele moeilijke opdracht vond om zo open rond te lopen, niet op weg ergens naar toe, maar only 'being there' zoals de tuinman in het gelijknamige boek van Jerzy Kosinski. En: het kostte moeite om dat ongemak niet te degraderen tot een persoonlijk probleem van mij, maar die ervaring te zien als een toegang tot een diepere laag van mijn onderzoek alhier. Want precies met die ervaring was ik aangekomen in dat onbekende gebied waarin patiënten en professionals dagelijks verkeren. Waar het niet-weten heerst, en het, juist daarom, vaak zo hard werken is.

In november spreidde ik op de vloer van een kleine kloostercel aan een verlaten fjord in Noorwegen al het materiaal uit dat ik tot dan toe op mijn reis door het Radboudumc had verzameld: notities, mailwisselingen, hele en half afge teksten, zelfgemaakte foto's en flarden van opgetekende gesprekken. Naast die bonte verzameling legde ik een kleine selectie van artikelen, boeken, beelden van kunst en eigen aantekeningen rond mijn fascinatie voor het fenomeen 'wit'. Die fascinatie dateerde al van een jaar of tien geleden en ik weet eerlijk gezegd niet precies hoe die begon. Maar sindsdien had ik 'zomaar' veel verzameld rond witte kunst – en zelf ook enkele witte kunstwerken gekocht –, had ik studie gemaakt van 'wit veranderen' (in organisaties), de meer filosofische betekenissen van 'wit' onderzocht en me ook verdiept in hoe het nu zat met de technische eigenschappen van die non-kleur – want wit is feitelijk gezien geen kleur. Het was ergens halverwege mijn tocht door het Radboudumc dat ik me

ineens realiseerde dat de ziekenhuiswereld vanwege de in het oog springende witte jassen óók een witte wereld is en ik vermoedde dat een ontmoeting met die andere verzameling van wit werk weleens betekenisvol kon zijn. En zo toog ik dus naar Noorwegen, waar de wereld ook wit was – van de sneeuw – en de zusters van het klooster zich ook in het wit hulden, om me een tijdje op die connectie te kunnen concentreren.

Eenmaal daar knipte ik, gezeten aan mijn kleine werktafel, witte letters uit de lege marges van een meegebrachte *Groene Amsterdammer* en plakte die op een stukje karton tot de werktitel voor wat ik zou gaan maken van al het materiaal dat ik had meegenomen. Het kartonnetje bevestigde ik met dummies op de houten muur van mijn kloostercel. In de loop van twaalf dagen ontstond aan die muur een raamwerk voor dit boek.

Beste mevrouw Onbekend,

Vorige week vrijdag kwam u bij me zitten, althans zo voelde ik dat. U zocht natuurlijk gewoon een lekker plekje en vond een huiselijke bank in de zijruimte van het restaurant in gebouw A. Zo was ik daar ook terechtgekomen. Maar de bank beviel u niet en u verhuisde naar de designstoel er tegenover, die zat beter – dat zei u ook tegen mij. U installeerde zich met kranten en koffie en een chocolademuffin. Als het hier niet een ziekenhuis was geweest had ik gedacht dat u zichzelf verwende op uw vrije vrijdagochtend. Maar iets aan u verklapte dat hier meer aan de hand was. Uw hele wezen straalde alertheid uit, rustige alertheid dat wel, maar van ontspanning was geen sprake. Elke beweging was vol van aandacht. U was bezorgd. Gek genoeg ging ik ervan uit dat het iemand anders was over wie u bezorgd was, op wie u wachtte, een zootje dat geopereerd werd op dat moment. Ja, zo iets moest het zijn. Het zou een tijdje duren hadden ze gezegd, u kunt gerust de tijd nemen. Die nam u. De telefoon bij de hand als er gebeld zou worden. Toen ik een uurtje later koffie wilde halen vroeg ik of u op mijn spullen wilde letten. U knikte geruststellend. Ik overwoog aan te bieden ook koffie voor u mee te nemen, maar ik deed het niet, ik wilde niet zomaar in uw ruimte stappen. Even later liet u mij met uw spullen achter toen uw telefoon ging.

Het was me die ochtend voor de tweede maal in mijn leven gebeurd dat ik me ineens in al zijn omvang realiseerde dat het op een dag allemaal voorbij zou zijn. Dit leven, mijn leven. Een paar jaar geleden maakte ik dat ook mee, in de bocht van een afrit van een snelweg opende zich ineens de eeuwigheid als een groot zwart gat. Het leek een beetje op de ervaring die ik had toen ik onlangs tegenover één van Rothko's grote zwarte werken stond (no.8, 1964): peilloze diepte waar ik niet in kon, slechts met lege handen tegenover kon staan en toch was dat troostrijk. De snelwegervaring was heftiger, nog veel leger en allener. Wat ik ervaarde was totaal tegenovergesteld aan wat ik als kind talloze malen had gevoeld bij het denken aan het idee van een eeuwig leven. 's Avonds in het donker van mijn slaapkamertje probeerde ik de reikwijdte van dat begrip 'eeuwig' uit en kreeg ik het benauwd van het idee dat mijn bewustzijn nooit meer uitgezet kon worden. *Nooit meer*. Ik trok

voor mezelf als het ware cirkels in de tijd, op zoek naar een begin of een einde. Maar de eindeloosheid overviel me dan en maakte me verdrietig. Later zou ik in Heideggers woorden zeggen dat ik in dit leven ‘geworpen’ was en hoe mij dat soms opzadelt met een eindeloos plichtsgevoel. Deze ochtend overviel mij een tegenovergesteld besef: de wereld en ik, wij zouden niet altijd samen zijn.

Ineens kwam het ziekenhuis mij voor als een gotspe. Al die enorme moeite die wij ons getroosten om het moment van de dood uit te stellen.

Na wat omzwervingen zeeg ik aan het einde van de middag neer waar ik die ochtend was begonnen: in die gezellige zithoek. Ik pakte mijn laptop en begon over mijn avonturen van de dag te schrijven. Twee keer wiste ik de opmerking dat u naast me was komen zitten. Je kunt alles wel opschrijven. En toen stond u daar ineens weer, keek naar mij en ik keek op toen u zei: “Ha bent u er nog?”

Hoewel ik natuurlijk helemaal niet wist wat ú hier al die tijd had gedaan, was ik ervan overtuigd dat dat niet voor uw plezier was geweest en na een bevestigend knikje op uw vraag aan mij, vroeg ik of alles goed was gegaan. U vertelde dat u dat niet wist, dat u de hele dag onderzoeken had gehad en dat het nu afwachten was. Dinsdag zou u de uitslag horen. Opnieuw voelde ik een hoge drempel om een stap in uw richting te zetten, want ziekzijn is toch iets heel intiems, en ik zei wat onnozel “nou dat is gelukkig snel” – want wat zijn nu vier dagen op een mensenleven. U keek me even peilend en peinzend aan en vroeg toen: “hebt u kinderen?” Ik schudde mijn hoofd en toen vertelde u hoe moeilijk het is om je kinderen en je partner gerust te stellen als je het zelf ook niet meer weet. En dat vier dagen dan ontzettend lang is. Het was oprecht bedoeld, maar toen ik vroeg of u zelf kon voelen hoe het er met u voorstond, klonk het naïef. U zei dat u het inmiddels niet meer wist en dat u er ook niet meer over wilde nadenken. Het was nu wachten tot dinsdag. Ik was nog lang niet klaar met daarover nadenken, maar u onderbrak me en vroeg of het mij goed was gegaan. Ik realiseerde dat u misschien wel hetzelfde had gedacht van mij als ik van u: dat ik er ook was voor onderzoek. Dat ik ook een patiënt was.

Bijna verontschuldigend vertelde ik u dat ik hier als organisatiefilosoof was. Het kwam me opeens nogal aanmatigend voor dat ik hier maar wat rondhing terwijl er zulke ernstige dingen in mijn buurt gebeurden. Maar u was geïnteresseerd en vroeg wat dat betekende. Ik probeerde het uit te leggen. Dat ik benieuwd ben naar hoe het hier is. Hoe het is om hier te zijn.

Als patiënt, als medewerker, als bezoeker. Of als een buitenstaander, zoals ikzelf.

U keek me even peinzend aan.

Toen vertelde u hoe het u was opgevallen dat bijna iedereen die u vandaag had gesproken er blijkbaar van uitging dat u koste wat kost behandeld zou willen worden 'in het geval dat'. Dat u een paar keer ter sprake had gebracht dat u nog niet zover was en na de uitslag eerst maar eens wilde onderzoeken wat er zou gebeuren als er niets gedaan zou worden. Maar sowieso eerst die uitslag. Verder kon u gewoon nog niet kijken.

Die ochtend had er een artikel in *de Volkskrant* gestaan over deze kwestie: hoe weinig artsen er zijn die niet behandelen ook als een handeling zien.

U had het zitten lezen, zei u. Hier in de stoel. En ondervond het vervolgens aan den lijve.

U was moe. Dat kon ik zien. En het was al laat. U kondigde aan naar huis te gaan. Naar uw kinderen. Om te gaan koken. Het leven van alledag.

Toen u wegliep was het leeg.

En vandaag ben ik hier weer gaan zitten. Op dezelfde plek.

U bent er niet. U bent er wel.

Hoe zou het met u zijn?

Mieke

LOGBOEK 25 06 2015

denken

¶ ik luister mee naar het verhaal van een jonge patiënte met een al bijna levenslange tot nog toe onverklaarbare lichamelijke klacht ¶ ze heeft haar hoop gevestigd op deze dokter ¶ hij stelt vragen, kijkt, luistert en denkt na ¶ dan valt mijn oog op haar t-shirt ¶ van breed over haar borst schreeuwen mij de woorden tegemoet:

*the best decisions
are made
without thinking*

¶ ik denk: waarom trekt ze nu uitgerekend vandaag dit t-shirt aan? ¶ maar misschien heeft ze er niet over nagedacht ¶

Intermezzo **Het woord wit**

Wit is een woord.

Maar wat is een woord?

Heel materieel is het iets zwarts op iets wits, zoals het woord 'wit' in het gedicht *totaal witte kamer* van Gerrit Kouwenaar (zie hierna), dat hij schreef tijdens het stervensproces van zijn vrouw Paula. De Neerlandicus Peter Henk Steenhuis legt in een artikel gewijd aan dit gedicht uit dat 'wit' een belangrijk woord is in Kouwenaars poëzie en verwijst daarbij onder meer naar het gedicht *Te wit* dat eindigt met de regel 'papier is te wit, geen waarheid, geen smet'. Hij zegt daarover: "Je kunt in die woorden een aanwijzing zien dat 'wit' en 'wit maken' niet alleen op een kamer slaan, maar ook iets met papier en schrijven van doen hebben". En zo werkt het ook in mijn teksten over wit: wil ik daarover iets opschrijven dan moet ik het wit (van het papier) 'aantasten' met de zwarte inkt. Zodat er vervolgens betekenissen kunnen ontstaan in de witruimte tussen de woorden en tussen de regels.

Voor die betekenis beroep ik me gewoontegetrouw op het woordenboek. De nieuwe (witte!) *Van Dale* wijdt maar liefst vier bladzijden aan het woord wit. Vier lemma's over het woord 'wit', en daarna een schier eindeloze lijst van lemma's met samengestelde woorden – ooit gehoord van witpijp, witstempel-

druk, witrijzen, witkopgors?

Ik ben vooral geïntregeerd door de eerste vier lemma's. Ik kom erachter dat er niet alleen echt hele verschillende inhoudelijke betekenissen zijn van 'wit' (naast het bekende 'kleur', heeft het ook de betekenis van een 'doel' en van 'weten' – waarover zo meer), maar ook welke betekenis de grammaticale vorm van het woord heeft. Meer precies ontdek ik dat de dominante/meest bekende betekenis van wit, namelijk wit als *kleur*, altijd in de vorm van een bijvoeglijk naamwoord verschijnt (een witte wereld, wit goud, witte inkt). En eigenlijk gaat het dan altijd om de aanduiding van iets 'ongrijpbaars'. Dat geldt zowel voor de letterlijke betekenis van de feitelijke kleur wit – die immers eigenlijk geen kleur is of alle kleuren tegelijkertijd (zie ook intermezzo *De kleur wit*) –, alsook voor de meer symbolische betekenis van wit, die veelal duidt op fenomenen in de overtreffende trap, zoals die van maagdelijkheid als iets ongerepts, of die van kwaad-aardigheid als 'teveel wit in de ogen'.

Wit in de vorm van een zelfstandig naamwoord lijkt op iets heel anders, iets tegenovergestelds te duiden. Zo vraag ik me nu nog steeds af hoe het zit met het woordje 'doelwit' dat mij een samenstelling lijkt te zijn van twee uiteenlopende betekenissen: van iets lineairs tegenover iets

emergents, of van iets gericht versus iets opens. Noch het gewone woordenboek, noch het etymologisch woordenboek verklaren dat niet nader dan dat het hier gaat om een zelfstandig gebruik van een bijvoeglijk naamwoord dat de connotatie van een zekere focus heeft.

Dan is er nog een derde betekenis, namelijk die van 'zin' en 'rede' – 'zin noch wit hebben' is een uitdrukking voor buiten zichzelf zijn. Er is een etymologische verbinding met het woord 'wet' [onderscheidingsvermogen, verstand, kennis] en met het Noorse *vit* en het gotische *witti* [weten].

Bijzonder dat het zelfstandig gebruik van het woord 'wit' een bepalender betekenis heeft dan het bijvoeglijk gebruik ervan.

Uiteindelijk zoek ik het kale woord 'wit' op (één lemma, ruim twee pagina's lang!): 'kleinste geheel van spraakgeluiden dat op zichzelf een betekenis heeft en als zelfstandig taalelement gebruikt wordt'. Het woord is dus een geluid. In de muziek is het de ruis. Het wordt aldaar *white noise* genoemd. Wit kun je horen.

totaal witte kamer

Laten wij nog eenmaal de kamer wit maken
nog eenmaal de totaal witte kamer, jij, ik

dit zal geen tijd sparen, maar nog eenmaal
de kamer wit maken, nu, nooit meer later

en dat wij dan bijna het volmaakte napraten
alsof het gedrukt staat, witter dan leesbaar

dus nog eenmaal die kamer, de voor altijd totale
zoals wij er lagen, liggen, liggen blijven
witter dan, samen –

Gerrit Kouwenaar

© Mieke Moor & Uitgeverij IJzer, Utrecht, 2017.

Ontwerp: DATBureau, Amsterdam

Fotografie: Jacqueline Hulst pp. 1, 5, 17, 24, 34, 41, 45, 48, 50, 53, 56, 73, 81, 85, 91, 109

De boeken van IJzer worden uitgegeven onder redactie van Willem Desmense.

Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2017.

p. 22 Barbara Hepworth, fotografie Val Wilmer, courtesy Bowness

p. 63 Giuseppe Penone, Repetere il Bosco, fotografie Warner Boer

p. 92 Jan Schoonhoven R72-2, 1972, fotografie Klari Boer-Heerema

p. 93 Clary Stolte, fotografie Edo Kuipers

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Uitgeverij IJzer.

Uitgeverij IJzer probeert haar boeken zo goed mogelijk te verspreiden.

Kunt u een uitgave van IJzer niet vinden in de boekhandel, rechtstreeks bestellen bij de uitgeverij – zonder extra kosten – kan ook.

Stuur een kaartje naar: IJzer, Postbus 628, 3500 AP Utrecht

stuur een e-mail: info@uitgeverij-ijzer.nl

of bel: 030 2521798

www.uitgeverij-ijzer.nl

NUR 730

ISBN 978 90 8684 158 5